

Duortnoseanu čázádatviidodaga dulveriskkaid hálddašanplána čoahkkáigeassu

Duogáš

Dulveriskkaid hálddašeami plánenproseassa čohkiida golmma muttus:

- 1) Dulveriskkaid álgoárvoštallan (jagiid 2012-2011)
- 2) Dulvevárre- ja dulveriskagárttaid ráhkadeapmi (jagiid 2012-2013)
- 3) Dulveriskkaid hálddašanplána dahkan (jagiid 2012-2015)

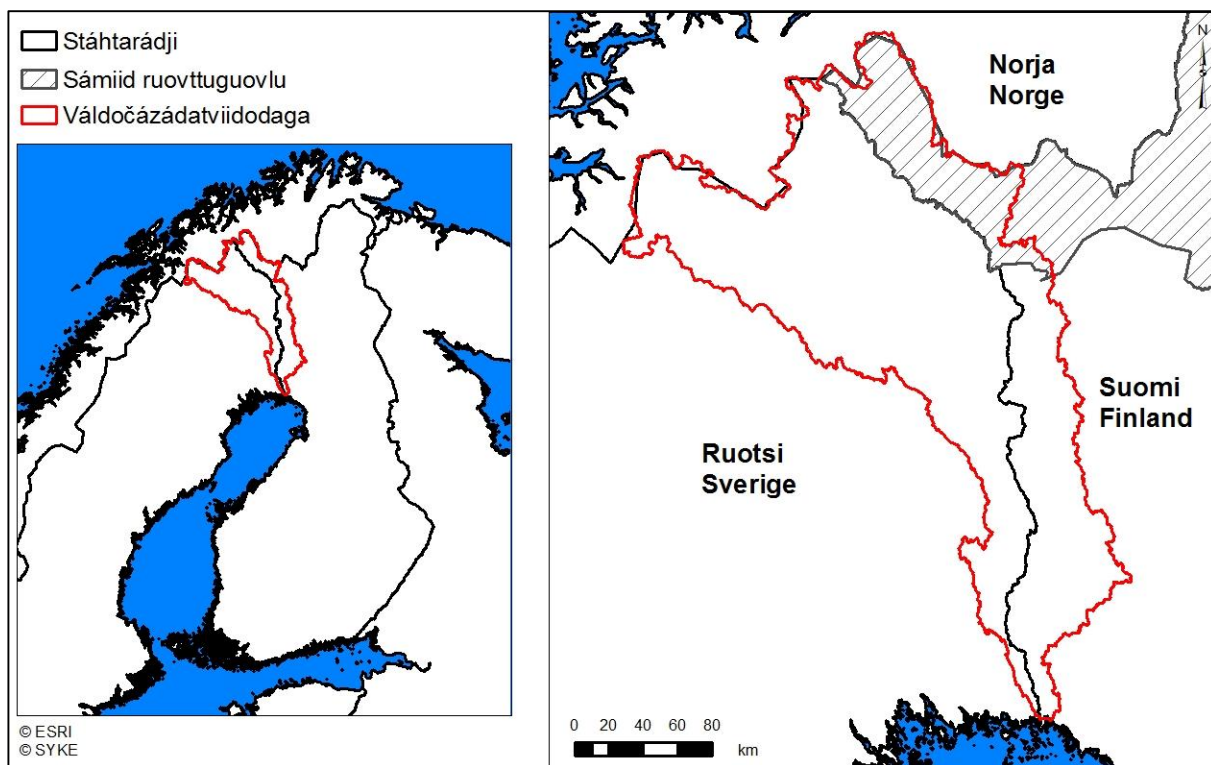
Eanan- ja meahccedoalloministeriija nammadii Supmii 21 mearkkašahtti dulveriskaviidodaga EJB-guovddážiid evttohusaid mielde ja ásaheii 20.12.2011 dulvejoavkkuid čázádatviidodagaide, mat sisdollet mearkkašahtti dulveriskaviidodagaide.

Mearkkašahtti dulveriskaviidodagaide leat ráhka-duvwon dulvevárre- ja dulveriskagárttat, main čielgá gosa dulvi sáhtta viidut ja makkár vahága dat sáhtta dagahit. Dulvegárttat galge leat ráhkaduovvon 22.12.2013 rádjái.

Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodahkii lea ráhkaduovvon **dulveriskkaid hálddašanplána jagiide**

2016-2021. Plánas ovdanbuktojuvvojit dulveriskkaid álgoárvoštallan, dulvevárre- ja dulveriska-gárttat sihke árvoštallamat dulvevahágiin. Plánas mannojuvvojit dasa lassin čađa dulveriskkaid hálddašeami ulbmilat ja doaibmajut dulveriskkaid caggama ja unnideami várás, plánema doarvái ára čanusoassebeliid ja riikkavuložiid oassálastimii mielde váldin ja gullan sihke birasčilgehus, mii gowvida plána birasváikkuhusaid.

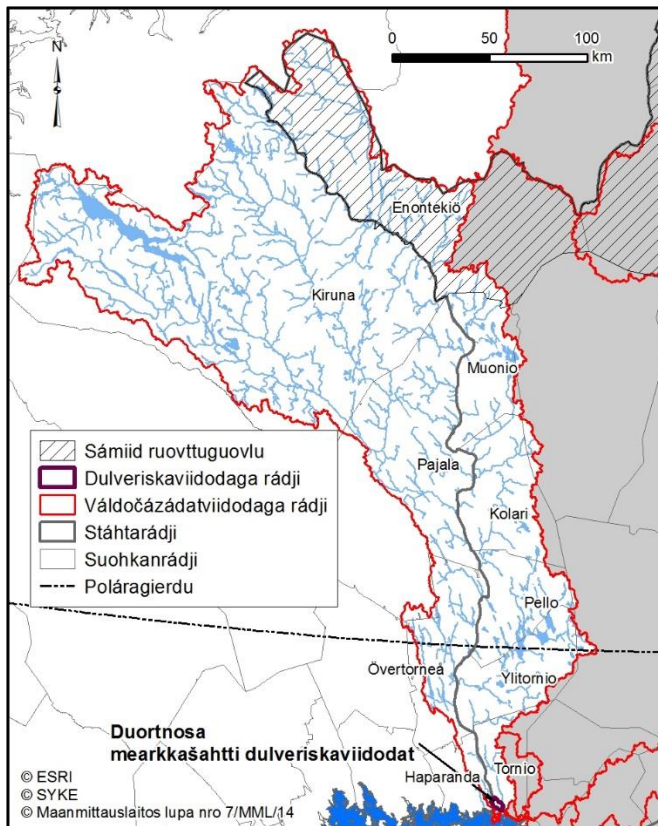
Duortnosjoga-Muoniojoga dulvariskkaid hálddašanplána lea maiddá heivehuvwon oktii Ruota Háhpáránddi dulvariskkaid hálddašanplánain.

Govva 1. Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodat sajádat Suoma ja Ruota rájás.

Govva 2. Dulvi Duortnosis 1990.

Govva 3. Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodaga ja Duortnoseanu mearkkašahhti dulveriskaviidodaga.

Oassálastin ja gullan

Olbmui lea leamaš vejolašvuohta ovdanbuktit oaviliiddiset dulveriskaid hálldašeami plánemis golmma sierra muttus. Vuosttaš gullan lágiduvvui dulveriskaid álgoárvoštallamis ja evttohusain mearkkašahhti dulveriskaviidodahkan 1.4. – 30.6.2011.

Gullan dulveriskaid hálldašanplána sisdoalus ja dan birasčilgehusa vuolggasajiin, ulbmiliin ja válmmaštallamis lágiduvvui 2.5. – 2.8.2013 dain čázádat- ja riddoviidodagain, main dulveriskaid hálldašanplánat ledje válmmaštallojuvome.

Goalmát ja manjimus muttus 1.10.2014 – 31.3.2015 lea vejolašvuohta ovddidit oavila hálldašanplánain ja dan dulveriskaid hálldašeami ulbmiliin, doaimabajiin, birasčilgehusas sihke plána olláhuhttimis.

Duortnoseanu dulvejoavku

Dulvejoavku bargun lea:

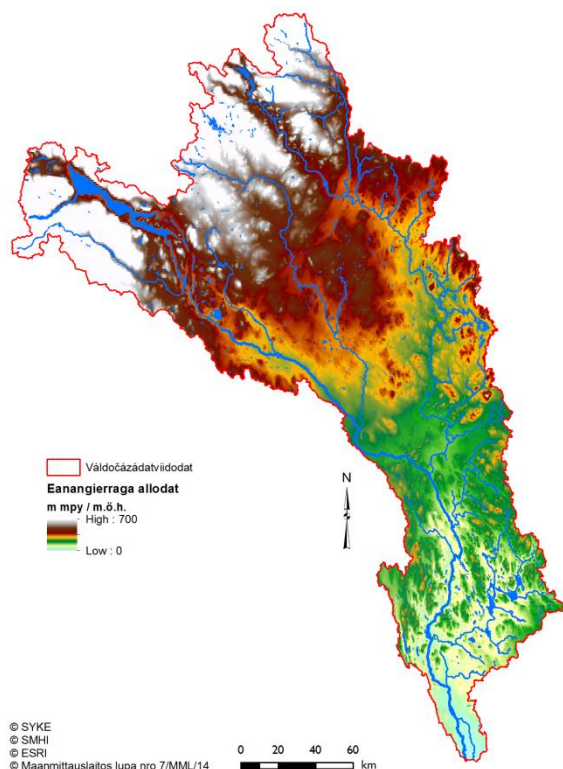
- gieđahallat dulveriskaid hálldašanplána várás ráhkaduvvon čilgehusaid;
- ásahtit dulveriskaid hálldašeami ulbmiliid;
- dohkkehit plánaevttohusa ja dan sisdoalu doaimabajiid.
- ordnet vuorováikkuhusa eiseváldiid sihke ealáhusbargiid, eanan- ja čáhceviidodagaid eaiggáid, čáziid geavaheddjiid ja áššáigulleaš organisašuvnna ovddasteddjiiguin

Duortnusjoga dulvejoavkui gullet ovddasteaddjit Lappi lihtus, EJB-guovddážis, Lappi gádjunlágadusas, Roavenjárgga gávpogis ja buot čázádatviidodaga gielddain. Dasa lassin dulvejoavkkus leat bissovaš áššedovdilahtut Lappi luondusuodjaleatnain.

Joavkku čoakkánbeavdegirjiit leat oaidnimis internehtas:

www.ymparisto.fi/tulvaryhmat > Tornionjoen tulvaryhmä

Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodaga govvádus

Govva 2. Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodaga allodatgorit

Duortnoseanu – Muonioeanu čázádatviidodat ollá Mearrabađa rájes gitta Davvi-Sámi giehtaruohtasa rádjái. Ruota bealde Duortnoseanu – Muonioeanu čázádat gullá Mearrabađa čáziiddikšunviidodahkii (Bottenvikens vattenförvaltningsområde). Čázádatviidodat šaddá guovtti váldosuoris, Duortnoseanus, mii golgá Ruota bealde sihke Muonioeanus, mii golggiida Suoma ja Ruota ráji mielde. Duortnoseanu čáziiddikšunviidodaga Suoma oasi sturrodas lea 14 587 km², mii gokčá buori goalmmáda oba

Duortnos-Muonioeanu riikkaidgaskasaš čáziiddikšunviidodaga sturrodagas. Čáziiddikšunviidodahkii gullá 107 km² Suoma riddočáhceviidodat ja 666 km² sisčáhceviidodat. Ruota bealde čáhceviidodaga sturrodas lea 25 393 km², ja Norgga beale gieraoasit oktiibuot 284 km². Jávrriid viidodatmearri lea vuollegaš (4,6 %).

Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodaga stuorimus jávrrit leat Megonjávri, Gilbbesjávri, Iso-Vietonen, Raanujávri, Jerisjávri, Iso Lohijávri ja Äkäsjávri Suoma bealde ja Duortnosjávri, Rostojávri, Savddosjávri, Rávttasjávri ja Puostijávri Ruota bealde. Guovllu jávrriid mihtilmasvuotat lea daid coagisvuotat.

Suoma beale mearkkašahhtimus oalgejogat leat Leahtaseatnu, Jiehtájohka, Darvátjohka, Bálojohka, Jerisjohka, Äkäsjohka, Ylläsjoehka, Naamijohka ja Martimojohka. Ruota beale stuorimus oalgejogat leat Rávtaseatnu, Vazášeatnu ja Lávnjiteatnu. Čunusavvonis Dearggeteatnu earrána Duortnoseanus Gálásetnui. Sulaid 56 % Duortnoseanu rávnjijis gávvá Gálásetnui (bifurkušuvdna). Lávnjiteatnu, mii lea nubbin stuorimus Duortnoseanu oalgejogain, ovtastuvvá Duortnosetnui bifurkušuvdnasaji manjel.

Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodagas leat Suoma bealde 9 Natura 2000 fierpmádahekii gullevaš suodjalanguovllu (viidodat oktiibuot 5962 km²), mat gullet dasa lassin čáziiddikšun suodjalanviidodatregistari. Suodjalanviidodatregistarii válljejun suodjalanviidodagain čázi dili bajásdoallamiin dehe buoridemiin lea stuora mearkkašupmi luondusuodjaleami dáfus njuolga čázis sorjasaš eallinbirrasiid dehe šlájaid suodjaleami dáfus. Eará suodjalanviidodagat leat čázádatviidodagas 143 stuhka.

Govva 3: Dulvi Duortnosis 1990.

Ovddit dulvedilit

Eatnasat Duortnoseanu dulviin dagahit jiekŋabuoddu. Jiekŋabuodohis dulvvi eai dábálaččat dagat mearkkašahiti buncaraggáid, earret Durdnosa gávpotguovlu. Liakanjoki dulvá jahkásaččat gidáid. Golggiideami rávnŋi erohusat (geaseáigge rávnŋiide) leat stuorrát, muhto mearkkašahiti

vaháгат deivet leat hárve. Čuowvovaš tabellii leat čohkkejuvvon Duortnoseanu-Muonioeanu čázádat-viidodagas dáhpáhuvan dulvvi.

Tabella 1. Dáhpáhuvan dulvvi Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodagas.

Jahki	Dulvetiipa	Sajádat	Vaháгат / eará diehtu
1922, 1934, 1936 1944, 1958, 1964, 1971	jiekŋabuoddu	máŋggat	1934 dulvi Háhpárándi-Duortnus -viidodagas 1936 dulvi Vazážiš 1944 dulvi Háhpárándi viidodagas 1958 dulvi Bájiilis 1971 Pello šaldi vaháguvai, dulvi Háhpárándi-Duortnus -viidodagas
1968	duottardulvi	Pello Juoksenki Háhpárándi	Dulvi Háhpárándi guovllus Pellos dulvan viidodat lei 21 há (HW LN + 81,66 m), máŋga dálle njuske. Viidodat lea suddjejun 1970-logu loahpas guvttiin dulvesujiin.
1984	jiekŋabuoddu	máŋggat	Dulvi Övertorneås, Juoksenkis, Svansteinis, Korvas ja Pellos. 4,7 milj. SEK vaháгат Háhpárándi suohkanii (oktiibuot jagiid 1984, 1985 ja 1990) 7 214 210 € (Vaháгат oktiibuot Eanodagas, Kolaris, Pellos, Ylitornios ja Durdnosis) Čáhceallodat loktanii badjel 6 mettara Lempeås. Ankke okta dálle njuoskkai (HW N60+ 88,73). Seamma dálle lea njuoskan maid jagiid 1985 ja 1989. Dálle lea suddjejuvvon dulviin jagi 1993.
1985	jiekŋabuoddu	máŋggat	Vaháгат: 714 770 € (oktiibuot Kolaris, Pellos, Ylitornios ja Durdnosis) Dulvi Háhpárándi viidodagas, Övertorneås, Juoksenkis Svansteinis, Korvas ja Pellos sihke Bájiilis ⁴
1986	jiekŋabuoddu	máŋggat	Matkakoskis čáhceallodat loktanii badjel 8 m. Vaháгат: 180 300 € (oktiibuot Muonios, Kolaris, Pellos, Ylitornios ja Durdnosis) Dulvi Háhpárándi viidodagas, Övertorneås, Juoksenkis Svansteinis, Korvas ja Pellos sihke Bájiilis ja Anttis.
1990	jiekŋabuoddu	Hellälä	Durdnosa gávpogii sulaid 944 000 € vaháгат, alimus áicojun čáhceallodat Suensaaris N60 + 4,60m (30.4.1990)
1995	čázádatdulvi	máŋggat	Dulvi Övertorneås, Juoksenkis, Svansteinis, Korvas ja Pellos (luodda nr 99 giddejun)
2001	jiekŋabuoddu	Pello Juoksenki Kaulinranta	Jiekŋabuoddu Pello Nivanpääs (10 km), Juoksenki-Turtola (7km) ja Kuivakan-gas-Kaulinranta (5km) guovlluin. Unnán vahádat, ee. keallárat njuske.
2002	jiekŋabuoddu	Duortnus, Oxö Lovikka	Čáhceallodat loktanii muhtin mettara badjel dábálaččas. Sulaid 30 barta ja gáddevistti njuske. Čáhci loktanii báikkálašluottaid badjel máŋgga sajes, Oxö eananluoddašaldi vaháguvai. Goappaš beale luottat Ruohonkariväyläs giddejuvvoje. Vahátohcamušaid sturrodas oktiibuot váile 146 000 € Dulvi Lovikkas (ee. luoddaossodas dulvi vuolde, čáhci gealláriin, ovttas sahálágádusas dulvvi).
2004	duottardulvi	Rávtaseatnu-Vazášeatnu (Ruota bealde)	Máŋggat luomosáigge huksehusat ja orrunvistit gilláje dulvevahágiin, dasa lassin Čohkkirasa duolvačázi ráidnenrusttet fertii giddejuvvot.
2006	jiekŋabuoddu	Turtola	Vihhta geassebarta ja máŋggat dálloallohuksehusat njuske. Dulvi Övertorneås, Juoksenkis, Svansteinis, Korvas (luodda nr 99 giddejun) ja Pellos.

Dulvevárta- ja riskagárrttat

Dulvevárragárta govve čáze vuol viidodagaid ja čáhcečirkodaga sihke ráđđejeaddji čáhceallodaga dilto dulvi vuordagiin. Dulveriskagárttain ovdanbuktojit dulvevárragárta dieđuid lassin guovlluid olmmošmearri, sierračuozáhagat, infrastruktuvra, birasrikačuozáhagat, kulturárbečuozáhagat ja eará dárbbaslaš dieđut Dulvegárttat leat dulveláhkaásaheami mielde ráhkaduvvon buot mearkkašahtti dulveriskaviidodagaide jagi 2013 loahpa rádjái. Bienalaš riikkaviidosaš dárkilis állodatmálloi KM2 vuođđudan gárttat leat dahkkon tabeallas 2. ovdanbuktojun skenárioin, mat vuođđuduvvet dávjodahkii.

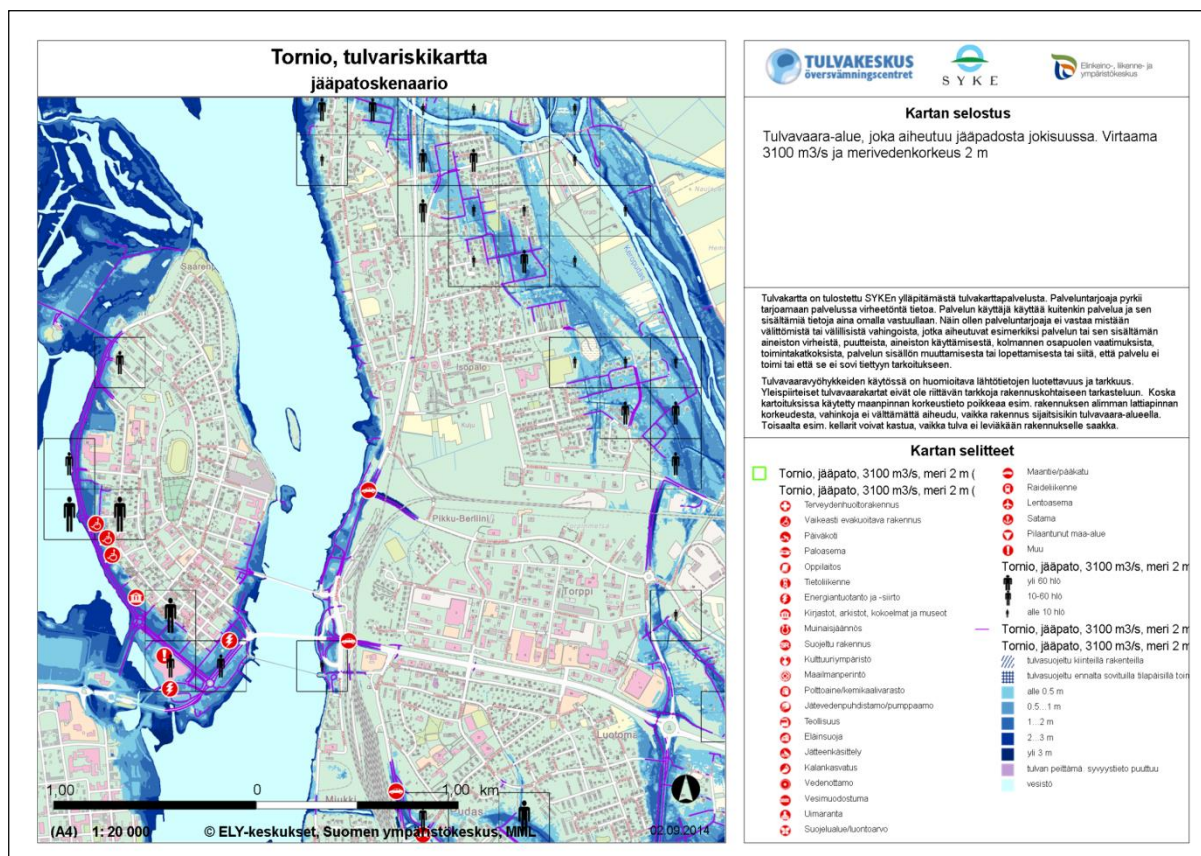
Tabealla 2. Dulvevárraqrtejun skenáriot.

Dávjodat (jahkásaš duođaláhki)	Sánálaš govvnáduš
1/20a (5 %)	gaskageardán dábálaš dulvi
1/50a (2 %)	oalle hárvanaš dulvi
1/100a (1 %)	hárvanaš dulvi
1/250a (0,4 %)	hui hárvanaš dulvi
1/1000a (0,1 %)	
1/100a čázádatdulvi + jieknabuođđu	

Dulvegártaid mielde čilgejuvvojit vejolaš dulvevárraviidodagat ja dulveriskagártain vahágat mearkkašahti dulveriskaviidodagain. Dat ráhkadit vuođu dulveriskkaid hálddašandoaimbajuid plánemii. Dat sáhttet manjel adnojuvvot ávkin maiddá eanangeavaheami plánema ja lávvema veahkkeneavvun.

Dulvevárre- ja dulveriskagárrtat leat oažžumis čujuhusas www.ymparisto.fi/tulvakartat

Dulvevárra- ja riskagártemis dahkkon raporttat gávdnojit Duortnoseanu dulveriskkaid hálddašanplána interneahhta-siidduin čujuhusas www.ymparisto.fi/trhs/Tornionjoki

Govva 4. Válddus Durdnosa dulveriskagárttas. Govas joganjálbmái dagahan jieknabuođu dulveviidodat, go rávnnjáldat lea 3100 m³/s ja mearračáhceallodat 2 m.

Dulveriskačuožahagat

Dulveuhkiduvvon visttiid mearri vuodđuduvvá dihtomállemielde ráhkaduvvon dulvečázi allodahkii ja lasersuonjamihtidanvugiin buvttaduvvon eanangierraga allodatmálle dieđuide. Allodatmálles ii sáhte árvvoštallat visttiid vuodđomuvraid allodagaid, iige dan leatgo visttiin geallárat. Visttiid, mat sáhttet njuoskat, mearri lea dađi lági mielde dušše sula addi árvvoštallan. Sula sáhtta árvvoštallojuvvo, ahte visttit dehe oassi visttiin, mat leat dulveárragárta čiknodatavádagas 0 – 0,5 m, leat dakkár visttit, mat albma duodas eai vealtakeahtta njuoskka. Dárkkit árvvoštallamii dárbbahuvole dieđut visttiid vuodđomuvraid allodagain sihke vejolaš gealláriin. Tabeallas 3 lea ovdanbuktojuvvon čoačkáigeassu dulveárraviidodaga visttiid ja orruid mearis.

Čázádatdolvvit eai uhkit čuožahagaid, maid lea váttis evakueret. Jiekŋabuodđodulvi uhkida Suensaari bálvalanguovddáša, Veteránadálu, vuorasiid láigodálu Keskikatus ja Kalliopudasa beaiveruovttu. Vealtameahttun bálvalusaide laktasettiin mearkkašahttimus dulveriskačuožahagat leat Lukiokatu liekkasguovddáš. Dulveviidodagain leat mánggat duolvačázi bumpenrusttegat ja šleađggajorahanrusttegat, mat leat párkkain. Almmolaš luottain dulveuhkidahttimus luottat leat Ruohokarintie ja Valtatie. Jiekŋabuodđodulvis lea uhkiduvvon maid ruovderátti Ulkusaari lahkosiin Raumontie lahka.

Tabealla 3. Čoačkáigeassu dulveára uhkidan orruid ja visttiid mearis Durdnosa mearkkašahtti dulveviidodagas.

Dulvvi dávjodat	Orruid mearri	Visttiid mearri	Visttit čiknodat-avádagas 0-0,5m
1/20	15	40	25
1/50	45	50	30
1/100	45	60	40
1/250	90	110	75
1/1 000	380	200	145
jiekŋabuodđu	2910	930	360
1/10000	6150	2205	-

Dulveriskkaid hálddašemi álgoulbmilat

Dábálaččamus dulveriskkaid hálddašemi ulbmilin buot hálddašanplánaid čuožahatčázadat- ja čuočahatmearraviidodagain lea dulveriskkaid unnideapmi, dulviid dagahan vahátlaš čuovvumušaid eastadeapmi ja láivudeapmi sihke dulviide ráhkkanemi ovddideapmi. Dasa lassin čázadatdulviid vaháгат galggale čázadatviidodagain báhcit nu unnin go vejolaš. (Láhka dulveriskkaid hálddašemis 11§)

Dulvejoavku lea dohkkehan Duortnusjoga čázadatviidodahkii vulobealde ovdanbuktojuvvon dulveriskkaid hálddašemi álgoulbmiliid. Dat ulbmilat, mat leat seammát dahje seammassullasaččat Háhpárándi dulvariskkaid hálddašanplánas ovdanbuktojuvvon ulbmiliiguin, leat merkejuvvon * -mearkkain.

Ulbmilat, mat gusket oba čázadatviidodaga:

Olbmuid dearvvašvuohta ja dorvvolašvuohta

- Oalle hárvenaš dulvi (1/50a) ii vahágahte orrunvisttiid
- Orrut dihtet dulveváras ja máhttet suddjet opmodagaset sihke ráhkkanit dulvedillái iešoaivves. *
- Bajásdollo áigedási dulvedillegovva eiseválddiide ja riikkavuložiidda. *

Biras

- Dulveriskkaid hálddašemi doaibmabijut eai mana russolassii čáziiddikšuma birasulbmiliiguin. *

Dulveriskka guovlluguovdasaš ulbmilat: (Duortnus)

Olbmuid dearvvašvuohta ja dorvvolašvuohta

- Hárvenaš dulvi (1/100a) gokčan viidodagas eai leat orrunvisttit (dehe visttit leat suddjejuvvon nu, ahte olbmuid dearvvašvuohta ja dorvvolašvuohta eaba šatta várá vuollái).
- Earenoamáš hárvenaš dulvi (1/250a) gokčan viidodagas eai leat čuožahagat, maid lea váttis evakueret dehe čuožahagat leat suddjejuvvon ja johtinoktavuođat sihkkarastojuvvon.

Vealtameahtun báivalusat

- Lieggasa ja šleađgga ja juohkin doaibmaba earenoamáš hárvenaš dulvedilis (1/250a). *
- Mearkkašahti johtalusoktavuođat eai boatkan earenoamáš hárvenaš dulvvis (1/250a). *

Biras ja kulturárbevierru

- Earenoamáš hárvenaš dulvi (1/250a) gokčan viidodagas ii leat dakkár doaibma, mas sáhtálii šaddat guhká bisti ja viiddes vahátlaš čuovvumuš birrasii. *
- Kulturárbái ii šatta divvumeahtun vahátlaš čuovvumuš earenoamáš hárvenaš dulvedilis (1/250a). *

Dulveriskkaid hálddašeami doaibmabijut

Duortnoseanu-Muonioeanu dulveriskkaid hálddašanpláns ovdanbuktojun doaibmabijuiguin viggojuvvot unniduvvot dulvi vahátlaš čuovvumušat olbmuid dearvasvuhtii ja dorvvolasvuhtii, vealtameahtun bálvusaide, servodaga eallindehálaš doaimmaide, birrasii ja kulturbirrasii. Doaibmabijuid válljemis leat vejolašvuodaid mielde viggojuvvon unniduvvot dulviid duođaláhki sihke adnojuvvot earát go dulveriskkaid hálddašeami vuogit, mat vuodđuduvvet dulvesuodjeráhkadusaide.

Čilgedettiin ja válljedettiin doaibmabijuid dulveriskkaid hálddašeami vuogit leat guorahallon viidát vuhtii válddedettiin iešguđege doaibmabiju ávkkiid, goluid sihke vejolaš vahátlaš váikkuhusaid. Doaibmabijut leat dasa lassin heivehuvvon oktii čáziiddikšuma birasulbmiliiguin ja maiddái doaibmabijuid vuogáiduvvan earáhuvi dálkkádahkii lea guorahallon.

Duortnoseanu dulvejoavku lea dohkkehan čoakkámisttis 19.9.2014 doaibmabijuid, mat evttohuvvojit hálddašanpláns (tabealla 4). Olláhuhtima várás evttohuvvon dulveriskkaid hálddašeami doaibmabijut leat juhkkon viđa váldojovkui:

- 1) doaibmabijut, mat unnidit dulveriskkaid,
- 2) dulvesuodjalandoaibmabijut,
- 3) válmmašvuoda doaimmat,
- 4) doaibma dulvedilis ja
- 5) maŋgedoaibmabijut.

Buot hálddašanpláns evttohuvvon doaibmabijut leat juogo neutrálat dehe miehtemielalaččat čáziiddikšuma birasulbmiliiguin. Hálddašanpláns evttohuvvon doaibmabijuide eai leat váldon mielde doaibmabijut, main lea biehtadahkes váikkuhus čáziiddikšuma birasulbmiliidda.

Tabealla 4. Hálddašanpláns evttohuvvon doaibmabijut Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodagas

Kategoriijai gullevaš doaibmabijut	Doaibmabiju váikkuhusaid viidodat	Okttiheivvolašvuohta čáziiddikšumiin
Doaibmabijut mat unnidit dulveriskka		
Dulvegárttaid ráhkadeapmi ja beaivádeapmi	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Dulvediehtovuogádaga gárgeheapmi	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Eanangeavaheami plánen	Oba čázádatviidodat	Positiivalaš
Duolvačáhcebohccierpmádaga gárgeheapmi dulvegierdavažžan	Dulveriskaviidodagat	Hui positiivalaš
Iešdoaimmalaš ráhkkanepmi	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Dulvesuodjalandoaibmabijut		
Dulvesteallit	Durdnosa dulveriskaviidodat	Neutrála
Luondduviđa čáziid dollen golganviidodagas	Oba čázádatviidodat	Hui positiivalaš
Jiekŋasahemiid atnu	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Ráhkkanandoaimmat		
Dulveeinnostan- ja várusvuogádaga gárgeheapmi	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Dulvekommunikašuvnna gárgeheapmi	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Gádjun- ja evakuerenplánat	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Dulveduostuma hárbjehusat	Dulveriskaviidodagat	Neutrála
Doaibma dulvedilis		
Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaide atnu	Dulveriskaviidodagat	Positiivalaš
Jiekŋabuoduid burgin	Oba čázádatviidodat	Neutrála
Maŋgedoaibmabijut		
Doaimmaid ođđasit sajušteapmi	Dulveriskaviidodagat	Positiivalaš
Ráidnen- ja ovddeštandaibmabijut	Dulveriskaviidodagat	Positiivalaš
Roassovehkki ja eaktodáhtolaš doaimma gárgeheapmi	Dulveriskaviidodagat	Neutrála

Doaibmabijuid vuoruheapmi lea olláhuhtton nu ahte dat leat biddjon golmma sierra luohkkái (vuosttašsaját, nuppesaját, dievasmahtti). Vuosttaš luohká doaibmabijuid olláhuhttimiin lea vejolaš joksat juogo dulvesuodjalanávkkii riskaviidodagain dehe daid olláhuhttiin lea vejolaš oanehis áigegaskkas, dehe dain ožžojuvvo dárbbatlaš ođđa diehtu, mii ii lean atnimis dán plánenáigodagas. Vuosttaš doaibmabijut ávžžuhuvvojit olláhuhttot nu fargga go vejolaš dulveriskkaid unnideami várás. Nuppi luohká doaibmabijut olláhuhttojit, jos vuosttaš luohká doaibmabijut eai sáhte olláhuhttot. Dievasmahtti doaibmabijut leat doaibmabijut, mat leat juo anus, ja maiguin ovddiduvvo dulveriskkaid hálddašeapmi viidodagas. Dat sáhttet doarjut vuosttaš ja nuppi luohká doaibmabijuid.

1) Dulveriskka unnideaddji doaibmabijut

Dulveriskaid unnidemiin dárkkuhuvvojit dakkár doaibmabijut, mat olláhuhttojit ovddalgihtii, ja maid ulbmilin lea unnidit vejolaš dulveriskaid, viidodaga vahátpotentiála sihke eastit dulveriskka stuorruma.

Dulveriskaviidodagaide ráhkaduvvojit **dulvevárra- ja dulveriskagárttat**, vai dulviide sáhtá ráhkkanahhtot ja vai viidodaga riskačuozáhagat sáhttet identifiserejuvvojit. Dulvevárragárta govve viidodagaid, mat báhcet čáze vuollái, čáhcečiknodaga ja –allodaga dihto dulvi dávjodagain. Dulveriskagárttas čájuhuvvojit dulveháváiduvvi čuozáhagat. Dulvegárttat galggale ráhkaduvvot eanet jieknabuođodulvedilliide. Dasa lassin dulvevárragárta galggalii ráhkaduvvot maid Muonioeanu guora viidodahkii.

Birashálddahas lea anustis **dulvediehtovuogádat**, masa lea čohkkejuvvon dulvediehtu (ovdal leamaš dulvit, dulveviidodagat, čáhceallodagat, rávnnjádagat, dulveriskačuozáhagat) diehtovuđđui ja báikediehtovuogádahkii. Dulveriskaid unnideami várás diehtovuogádahkii bibmojuvvojit dieđut galget leat áigge dásis.

Eanangeavahusa plánemiin dárkkuhuvvo plánenvuogádat, mas riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmilat sihke buotguoskevaš lávat, dehege eanangoddelávva ja oppalašlávva, stivrejit bienalaš sajádatlávaid plánema. Dulvi galgá váldojuvvot vuhtii eanangeavahusa plánemis sierra lávvadásiin ja lávaid, mat leat juo geavahasas, áigge dásis doallamis galgá giddejuvvo earenoamáš fuomášupmi boarásnuvvi lávaide ja lávaide, main dulvi ii leat váldojuvvon vuhtii. Lávvemiin sáhtá váikkuhuvvot dulveriskkaide áhpaseappot ođđa viidodagain, gosa ii leat ovdal ožžojun huksejuvvo. Ollislaččat dehe dihto muddui huksejuvvon guovlluin ii vealtakeahtá ožžojuvvo áigái geatnegasvuoda dahkat rievadásaid ráhkadusaide, mat juo leat leame. Dasa lassin galget váldojuvvot vuhtii dulveriskaid hálldašeari ulbmilat, vai omd. váddásit evakuerenvuloš vistit dehe čuozáhagat, mat billistit birrasa, eai lávvejuvvo dulvevárraviidodahkii. Eanangeavahusa plánemii gullet maid luodda- ja geainnosfierpmádagaid vuodđodivvunfidnut, mii geavadis dulveriskaid unnideami dáfus dárkkuha dan, ahte vuodđodivvunfidnuid olis dulvit váldojuvvojit vuhtii.

Ovdamearkkadihte luottat, mat dulviid čuovvumuššan dávjá boatkanit, galggale vuodđodivvuma olis bajiduvvot.

Iešdoaimmalaš ráhkkanearpmi dárkkuha lihkohisvuodaid caggama, olbmuid, opmodaga ja birrasa suodjaleami várradilálašvuodain sihke dakkár gádjundoaibmabijuide ráhkkanearmi, maid juohkehaš bastá bargat iešdoaimmalaččat. Iešdoaimmalaš ráhkkanearpmái gullá maid sierračuozáhagaid čuozáhatguovdasas suddjen (fitnodatgiddodagat, šleadgga juohkinskábet, šleadggajorahanrusttegat, mat leat párkkein jno.) čuozáhaga eaiggáda doaimmas. Iešdoaimmalaš ráhkkanearmi gárgeheami ja beavttáhttima várás galggalii čilgejuvvo ráhkkanearmi dáládilli. Neavvun galgá buoriduvvot, vai dulvedilis máhtá bargat riektá. Iešdoaimmalaš ráhkkanearpmái gullá maid iežas gitta- ja luovos opmodaga dáhkeearpmi dulvi dihte.

Dáláš **duolvačáhcebohccfierpmádat galggalii gárgehuvvot** dađi lági mielde, ahte dulvediliit eai hehte daid doaibmama. Earenoamážit bumbenrusttegiid njuoskan dulviin dagaha buncaraggáid duolvačáhcefuolahussii. Dulvi uhkádusa dihte bumbenrusttet šaddá giddejuvvo, goas duolvačázit eai oaččo sirdojuvvot deaddoduolvačáhcebohccide ja duolvačáhcebohccit noađuhuvvojit liiggi. Go duolvačáhcebohccit ja gáivvut noađuhuvvojit liiggi, de duolvačáhci sáhtá cirkasit sisa dáluide. Dasa lassin duolvačáhci sáhtá cirkut eatnamii ja čáziide bumbenlágádusaid lahkosis. Duolvačáziid bumbenrusttegat galget juogo suodjaluvvot sierra ráhkadusaiguin dehe sirdojuvvot vejolašvuodaid mielde dulvevárraviidodaga olggobeallái. Durdnosa gávpogis ja Tomion Vesi Oy:ái lea ráhkaduvvon čáhcefuolahusa válmmašvuohtaplána jagi 2011. Válmmašvuohtaplánas leat buktuojuvvon ovdan doaibmarávvagat sierradilliide sihke ráhkkanearmi beavttálmahtindárbbut.

Ruotas Háhpáránddi dulvariskaid hálldašeanplánas lea ovda buktuojuvvon doaibmabidjun "Bázahusčáhcebuhtistanlágádusaid doaibmama sihkarastin juos dulvá". Háhpáránddi bázahusčáhcebuhtistanlágádus buhtistuvvojit maidái Durdnosa gávpoga bázahusčázit. Gl. bázahusčáhcebuhtistanlágádus lea dulvariska guovllus. Doaibmabijuid galgá ovddidit Suoma ja Ruota eiseváldiid oktasášbargun.

Tabealla 5. Čeahkkáigeassu doaibmabijui, mat unnidit dulvariskka, daid ovddasvástádusbealli, olláhuhttináigedávval ja vuoruheapmi. (1 plánenbadji = 6 jagi)

Doaibmabidju	Dárkkit doaibmabidju	Vástubealli	Olláhuvvu	Vuoruheapmi
Dulvegárttaid ráhkadeapmi ja beaivádeapmi	Dulvegárttaid ráhkadeapmi Duornoseanu jieknabuodđodulvediliide	Sámi ¹ EJB	1 plánenbadji, beaivádeapmi bistevas	Vuosttaš
	Duornoseanu vuolleoasi rávnnjádátmálla dárkilmastin ja beaivádeapmi Liakanjoki buohta.	Sámi EJB		Vuosttaš
	Duornoseanu dulvevárragárttaid (suopmelaš ja ruottelaš) čáhceallodaterohusaid dahkan ovttalágánin Durdnosa guovllus	Sámi EJB		Vuosttaš
	Muonioeanu dulvevárragártta ráhkadeapmi	Sámi EJB		Vuosttaš
Dulvediehto-vuogádaga gárgeheapmi	Dulvediehtovuogádahkii bibmojun riskačuozáhahatdieuid áigge dásis doallan	Sámi EJB	Bistevas	Dievasmahtti
	Dulveriskačuozáhagaid dieuid dárkkánuhttin ja beaivádeapmi (ee. vuodđomuvrraid allodagaid meroštallan, visttiid geavahanulbmila sihkkarastin, olmmošmeriid čilgen)	Sámi EJB, Riskaviidodagaid suohkanat		Dievasmahtti
	Diehtovuogádaga gárgeheapmái oassálastin (anolašvuođa buorideapmi, beaivádanvejolašvuođat omd. suohkaniidda)	Sámi EJB		Dievasmahtti
Eanangeavahusa plánen	Dulviid dáláža buoret vuhtii váldin lávvemiin ja guovlluid geavahanplánemis	Čázádatviidodaga suohkanat, Lappi lihttu	Bistevas	Vuosttaš
	Servodahkii dehálaš doaimmaid stivren dulvevárraviidodagaid olggobeallái	Čázádatviidodaga suohkanat		
	Vuolimus huksenallodagaid ja huksenmearrádusaid áigge dásis doallan	Čázádatviidodaga suohkanat		
	Dulviid vuhtii váldin luodda- ja geainnosfierpmádagaid vuodđodivvunfidnuin	Sámi EJB, Čázádatviidodaga suohkanat		
Iešdoaimmalaš ráhkaneapmi	Ráhkaneami dáládili čielggadeapmi (orruid ráhkkananvuogit dálá áigge, neavvundárbbu čielggadeapmi, dulveriskaviidodagaid doaibmit galggale čilget, leatgo sis dulveviidodagain dulviid áigge vejolaččat vaháguvvi opmodat)	Sámi EJB, riskaviidodagaid suohkanat	Bistevas	Vuosttaš
	Iešdoaimmalaš ráhkaneami neavvuma buorideapmi (ee. sierra vuogit, hávváiduvvi luovosopmodaga sirdin allelebbui, čuožáhahatguovdasaš rávvagat)	Sámi ² gádjunlágádus, suohkanat		Dievasmahtti
	Orrunguovloguovdasaš suodjalanplánaid ráhkadeapmi (bargojuvvo ovddalgihtii, vai sáhtttá doaibmat áhpasit dulvedilis)	Čázádatviidodaga suohkanat, orruovttastusat, giddodateaigigádat		Dievasmahtti
	Čuožáhagaid iešdoaimmalaš suodjaleapmi ovddalgihtii (omd. giddodatguovdasaš dulvesteallit)	Giddodateaigigádat		Vuosttaš
	Dulvedorvvu dárkkisteapmi iežas giddodaga dáhádusas	Giddodateaigigádat		Vuosttaš
Duolvačáhcebohccierpmádaga gárgeheapmi dulvegierdavažžan	Dáláš buncarsajiid čielggadeapmi	Riskaviidodagaid suohkanat	1 plánenbadji	Vuosttaš
	Divvunplánaid ráhkadeapmi ja olláhuhttin	Riskaviidodagaid suohkanat	1-2 plánenbaji	

¹ Lapin ELY dehe Lapin ELY-keskus lea jorgaluvvon dán dokumeanttas Sámi EJB dehe Sámi EJB-guovddáš. Dálá áigge oaidná maid geavahuvvon Sámi sajies Lappi.

² Lapin pelastuslaitos lea jorgaluvvon dán dokumeanttas Sámi gádjunlágádus. Dálá áigge oaidná geavahuvvon maid Lappi gádjunlágádus.

2) Dulvesuodjaleami doaibmabijut

Dulvesuodjalemiin dárkkuhuvvo dakkár bissovaš ráhkadusaid plánen ja huksen, man ulbmilin lea eastit dehe unnidit dulviid dagahan vahátlaš váikkuhusaid.

Luondduviida vuogit čáziid dollemii golganviidodagas leat jeagge- ja vuovdegoivvohat-guovlluid ovddeštapmi, anus eretváldojuvvon darfebuvtta-

danguovlluid čáhccen, coahkuduvvon jávriid čáhccen, lávttadagat, coahkudanaldát, gieragolggahangiettit sihke jeagge- ja vuovdeguovlluid golgama mudden. Go gažaldagas lea stuora čázádatviidodat, de dulviid caggan golganviidodaga unnis doaibmabijuiiguin, dego coahkudanaldáin, lávttadagain ja goivvohatboatkagiin buvttada dulvesuodjalanávki easka dalle, go viidodagat

leat čuođit dehe duháhat. Dáiguin unnis doaibmabijuin lea goitge maid mearkkašahtti čáziiddikšunávki ja nuppe dáfus ovtas eará dulveriskaid hálldašeami doaibmabijuiguin unnis doaimmatnai sáhttet ovddidit dulveriskaid unnideami. Vuosttažettiin Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodagas galggale čielggaduvvot vejolašvuodát dulvečáziid luondduviđa vugiiguin.

Jieknasahemiiguin viggojuvvojit garvojuvot jieknabuoduid dagahan dulvvi. Jahkásaččat jieknasahema dárbu čilgejuvvo giđđat ja jienat sahejuvvojit dain johkaviidodagain, main jieknagassodat lea stuoris diliid ektui. Jieknasahen lea Duortnoseanus jeavddalaččat adnon vuohki caggat ovddalgihtii jieknabuoduid šaddama. Sahemiin viggojuvvo caggojuvvojit jienaid buđđoseapmi dihto báikkiide, maidda jienat leat ovdal čoahtkanan gitta nu ahte leat duddjon jieknabuoduid. Jieknasahen olláhuhtto Duortnoseanus mánggain sierra sajii.

Dulvestelliiguin sáhtta caggojuvvo čázi lávdan suodjalanvuloš viidodahkii. Durdnosii lea huksejuvvo

dulvestealli Suensaari davágeahčái. Dulvestealli lea goitge mihtiduvvon liiggás unnis ja dat lea deaddásan, man dihte dan suodjedássi lea dulvedilli, mii dáhphuvvá dušše okte 20 jagis. Hárvenaččat dulvviid áigge stealli gokčása čáze vuollái ja dulvečáhci golgá Suensari oarjjabeallái. Stealli galggalii bajiduvvot unnimusat dássái N2000+5,5 m. Stealli alideapmi evttohuvvo maiddái Háhpáránddi dulvariskaid hálldašanpláns. Stealli alideami galgá ovddidit Durdnosa ja Háhpáránddi gávpogiid gaskasaš oktasašbarggus. Nubbi dulvesuodji Durdnosii lea huksejuvvo Rajalla-gávpeguovddáža huksema olis. Rádjegeavlin navdojun suodji suodjala dulvvis, man čáhceallodat lea veaháš stuorit go mii lei jagi 1990 jieknabuodđodulvvis. Stealli allodat reahkká 1/250a dulvi čáziid lávdama caggamii Suensaari lulábealde Suensaari oarjjabeallái. Dasa lassin galggalii čilgejuvvo leatgo Durdnosa gávpoga guovllus eará orunguovllut dehe čuožáhagat, mat sáhtále suddjejuvvo giddes dulvestelliiguin.

Tabella 6. Čoahtkáigeassu dulvesuodjalan doaibmabijuin, daid ovddasvástádusbealli, olláhuhttináigedávval ja vuoruheapmi.
(1 plánenbaji = 6 jagi)

Doaibmabidju	Dárkkat doaibmabidju	Vástubealli	Olláhuvvon	Vuoruheapmi
Luondduviđa čáhcedollen golganviidodagas	Duortnoseanu-Muonioeanu golganviidodaga čáhcedollenvejolašvuodaid čielggadeapmi (lávttadagat, goivvohatviidodagaid ovdešteapmi)	Sámi EJB, čázádatviidodaga suohkanat	Bistevaš	Dievasmahtti
	Dulvviid vuhtii váldin guovlluid geavahusa rávvagiin (vuovdedikšunávžžuhusat, eanandoalu doarjjaortnegat, eará guovlluideavahanfidnut)	Eanan- ja vuovdedoalu doaibmit	Bistevaš	Dievasmahtti
Jieknasahemiid atnu ja gárgeheapmi	Jotkojuvvo dálágeavada miel sahen	Sámi EJB	Bistevaš	Vuosttaš
	Jieknasahema gárgeheapmi	Sámi EJB	Bistevaš	Dievasmahtti
Dulvesteallit	Bajiduvvo Suensaari davágeaži dulvestealli suodjalit 1/250a dulvvis	Durdnosa ja Háhpáránddi gávpogat	1-2 plánenbaji	Vuosttaš
	Ođđa dulvestelliid dárbbu gárten (čuožáhagat, mearri, allodat)	Durdnosa gávpot	2-3 plánenbaji	

3) Válmmašvuohtadoaimmat

Válmmašvuohtadoaimmaiguin dárkkuvvojit vuogit, doaibmabijut ja várásorruma vuogádagat, maiguin viggojuvvojit ovddiduvvot dulviide ráhkkanepmi ja dađi lági mielde unniduvvot vejolaš dulvi dagahan vaháhat. Maiddái dulvedilledoaimma plánen ja hárhellan gullaba válmmašvuohtadoaimmaide.

Dulveinnostusaid ja dulveváruhusvuogádagaid gárgehanbargu lea bistevaš, vai dulvviid sáhtta ávaštallat dáláža buorebut ja árabut. Oba čázádatviidodaga gokčevaš čázádatmálie mielde sáhtta geahčaduvvot čázádatviidodaga čáhcedilli ja dan gárganeapmi. Čáhceallodat- ja dulveváruhusat addojuvvojit čázádatmálie einnostusaid ja áiccastagaid vuodul, go sierra meroštallojun arvin,

čáhceallodat- ja rávnnjádátásit mannet einnostusaid dehe reálaáigge áiccastagain badjel. EJB-guovddážat barget ovtasráđiid dulveguovddážiin, man bargguide gullá dulvviid einnostepmi ja dain váruheapmi. Ruotas Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) dahká rávnnjádaga ja jieknabuodđoriskka einnostusaid ja doaimmaha daid eiseválddiide. Dáid einnostusaid vuodul eiseválddit goappat bealde ráhkkanit vejolaš dulvái ja plánejit duostundoaimmaid.

Buorre **dulvedieđiheapmi** veahkeha álbmoga ráhkkanit dulviide ja buoridit orruid vejolašvuodaid sirdit opmadagaset dorvui ja suodjalit giddodagaset dulvvis. Dulvekomunikašuvdna galgá leat čielggas ja

informatiivlaš dulvi ovdal, dulvin ja dulvi marjel. Dasa lassin olbmui galgá leat vejolašvuohta oažžut geažos áigge reálaáigge dieđu iežaset guovllu dulvedilis ja vejolaš heahedilis doaibmamis. Guovllus galget čielggaduvvot buoremus, jođáneamos ja álkimus gulahallankanálat. Orruid ja eiseváldiid gaskavuoda ovtasbargu galgá buoriduvvot.

Gádjun- ja evakuerenplána ulbmil lea boktalit orruid fuomát orrunguovllu várradagadagaid ja veahkehit caggat várradiliid ja vahágiid. Gádjunplána galgá ráhkaduvvot orrunvistiide, main leat unnimusat golbma orrunlanjadaga sihke eará stáhtaráđi ásašusas gádjunaoimmas (407/2011) namuhuvvon čuožáhagaide. Plánas galget buktojuvvot ovdan vistti várrabáikkat ja riskkat sihke addojuvvot rávvagat daid ovddalgihtii caggama várás ja várradilis doaibmamis. Dulveriskaide ráhkkanearmi buorideami várás galggali čilgejuvvot mot dulvit leat

váldojuvvon vuhtii dáláš gádjun- ja evakuerenplánain ja dárbbu mielde plánat galget biddjot áigge dássái nu ahte dulvit váldojuvvojit vuhtii.

Sámis **dulveduostuma hárjehusat** sáhttet ordnet čázádatviidodaga suohkanat, Sámi gádjunlágádus ja Sámi EJB-guovddáš ovtasráđiid báikkálaš doaibmiiguin ja orruiguin. Duornoseanu čázádatviidodagas lea ovddit háve ordnejuvvon válmmašvuohtahárjehus jagi 2012. Válmmašvuohtahárjehus olláhuhtui Suoma ja Ruota oktasašfidnus *Bienalaš dulvegárten Duornoseanu vuolleoasis*. Dasa lassin miessemánu 2013 lea gádjunlágádus desten stuoraseahkaid anu dulveduostumis Durdnosis. Dulveduostuma hárjehusat galggale ordnejuvvot riskaviidodagain jeavddalaš áigegaskkaid (dulvekommunikašuvdna, evakueren, gaskaboddasš duldesuodji) duostunválmmašvuođaid doalaheami várás ja doaimma gárgeheami várás.

Tabealla 7. Čoahkkáigeassu válmmašvuohtadoaibmabijiin, daid ovddasvástádusbealli, olláhuhttináigedávval ja vuoruheapmi.
(1 plánenbadji = 6v.)

Doaibmabidju	Dárkkat doaibmabidju	Vástubealli	Olláhuvvan	Vuoruheapmi
Dulveinnostusaid ja dulveváruhus-vuogádagaid gárgeheapmi	Oassálastin dulveinnostus- ja váruhusvuogádagaid gárgeheapmái	Sámi EJB	Bistevaš	Dievasmahtti
Dulvekommunikašuvnna gárgeheapmi	Áhpsat gulahallankanálaid čielggadeapmi riskaviidodagain	Sámi EJB, riskaviidodagaid suohkanat	1 plánenbadji	Vuosttaš
	Ovtasbargu lasiheapmi orruid ja eiseváldiid gaskkas (maidái ruottelaš eiseváldiiguin)	Riskaviidodagaid suohkanat	Bistevaš	Vuosttaš
	Oassálastin dulvekommunikašuvnna gárgeheapmái	Sámi EJB, riskaviidodagaid suohkanat		Dievasmahtti
	Sierralágán dulvedieđihandilálašvuođaid lágideapmi	Sámi EJB, riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus		Vuosttaš
	Dulvekomunikašuvdnaplánaid ráhkadeapmi ja áigge dásis doallan	Riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus		Dievasmahtti
Gádjun- ja evakuerenplánaid ráhkadeapmi	Guovlluguovdasaš gádjunplána ráhkadeapmi Durdnosa mearkkašahtti dulveriskaviidodahkii	Lappi gádjun-lágádus, riskaviidodagaid suohkanat	1 plánenbadji	Dievasmahtti
	Čilgejuvvo mot dulveriskkat leat váldon vuhtii dáláš gádjun- ja evakuerenplánain ja mot plánat beaiváduvvojit dárbbu mielde	Giddodateaiggádat	1 plánenbadji	Vuosttaš
Dulveduostuma hárjehusaid lágideapmi ja gárgeheapmi	Dulveduostuma hárjehusaid lágideapmi riskaviidodagain jeavddalaš áigegaskkaid	Sámi EJB, riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus	Bistevaš	Dievasmahtti

4) Doaibma dulvedilis

Doibmii dulvedilis gullet doaibmabijut, mat olláhuhttojit dulveáigge, dulvi dagahan vahágiid caggama dehe unnideami várás.

Gaskaboddasaš doaibmabijut, mat dahkkojit dulvedilis, leat ee. luottaid bajideamit, gaskaboddasaš eananalláneamit, sáddoseahkat, vuodđomuvraid plastihkaid gokčan ja luovosopmodaga sirdin badjeli. Doaibmabijuguin sáhttet unniduvvot dulvevahágt ja estojuvvot čázi golgan visttiid sisa. Suodjeráhkadusat adnojit earenoamážit eiseváldiid doaimmas, muhto maid priváhta giddodateaiggádat sáhttet suddjet opmodagaset

gaskaboddasaš dulvesuoji ráhkadusaiguin. Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid atnu sáhtta gárgheuvvot ee. neavvumiin, materiálfuorkkáiguin dehe vugiid destemiin.

Šaddan **jiekjabuođut sáhttet burgojuvvot** juogo rogganmášinnain dehe bávkalemiin. Bávkalanvuohki sáhtta adnojuvvot sihke giddes jiekjalohkkái ja juo šaddan jiekjabuođuide. Jiekjabuođuid burgin lea anus doaibmabidjun Duortnoseanus, jos juo gal dálá áigge burgin bávkalemiin lea hárvanaš.

Tabella 1. Čoahkkáigeassu doaibmabijuin dulvedilis, daid ovddasvástádusbealli, olláhuhttináigedávval ja vuoruheapmi.

Doaibmabidju	Dárkkít doaibmabidju	Vástubealli	Olláhuvvon	Vuoruheapmi
Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid atnu ja gárgheapmi	Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid oazžuma sihkkarastin	Riskaviidodagaid suohkanat	Bistevaš	Dievasmahtti
	Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid furken riskaviidodahkii	Durdnosa gávpot	Bistevaš	Vuosttaš
	Gaskaboddasaš dulvesuodjalarvugiid gárgheapmi ja desten	Riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus, Sámi EJB-guovddáš	Bistevaš	Dievasmahtti
	Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid atnu	Giddodateaiggádat	Bistevaš	Vuosttaš
	Bajiduvvo gaskaboddasaččat Durdnosa Kivirantas Aittaniemenkatu, Kaulinrantas Rantaväyläntie ja Pellos Nivanpääntie sihke vejolaš earát luottat ja gáhtat, main 1/100a dehe 1/250a dulvi loktana luotta nala.	Sámi EJB-guovddáš, riskaviidodagaid suohkanat	Bistevaš	Vuosttaš
Jiekjabuođuid burgin	Jotkojuvvo dálá geavádaga doaibma, mii laktása jiekjabuođuid burgimii	Sámi EJB-guovddáš	Bistevaš	Vuosttaš

5) Manjedoaibmabijut

Manjedoaibmabijut leat doaimmat, mat dahkkojit dulvedili manjel ja dat siktejit vahágiin váhkkaseapmái ja ráhkkaneami buorideapmái.

Doaimmaid ođđasit sajuštemiin dárkkuhuvvojit sierračuožáhagaid gaskaboddasaš dehe bissovaš sajušteapmi nuppe sadjái, jos dulvi lea njuoskadan čuožáhaga. Doaimmaid ođđasit sajuštemiin ii sáhte váikkuhuvvot dulvevahágiid unnumii, muhto dat jođálnuhtta viidodaga dulvis váhkkaseami ja ovddalgihtii plánen veahkeha ee. gádjuneiseválddi barggu. Doaimmaid ođđasit sajuštemiin sáhtta váikkuhuvvot njuoskan čuožáhaga dulveriskái boahhtevuođas, earenoamážit jos čuožáhat sajuštuvo dulvevárraviidodaga olggobeallái.

Dulvit sáhttet dagahit mearkkašahtti ekonomalaš ja sosiála vahágiid dulveviidodaga orruide, jos sin iežaset dehe lagamučča ruoktu njuoská. Váhkkaseapmi katastrofas sáhtta leat váttis ja dasa dárbbahuvo olggobeal

veahkki. Duortnoseanu čázádatviidodagas roasu manjel almmolaš sektor, searvit ja searvegottit sáhttet dárbbu mielde fállat **roassoveahki** vahágis gillájeddjiide. Dábálaččamusat suohkan fállá roassodiliin veahki sosiála-, dearvašvuhta- ja bolesbálvalusaiguin.

Go dulvi njuoskada vistti, de šaddet visttiid njuoskan ráhkadusat divvojuvvot dehe vejolaččat oba visti sáhtta šaddat burgojuvvot ja huksejuvvot ođđasit. Dulvi sáhtta maid fárustis lávdadit viidodahkii mođi, duolvačáziid ja eará duolva. Dasa lassin dulvi mielde sáhttet fievrasiit dávvirat ja ruskkat. Guovllut sáhttet leat dulvi manjel hui dohkkeameahttumat oruma dáfus. Dulvi manjelaš áiggiid čalmmis doaladettiin galggalii plánejuvvot ovddalgihtii, mot **dulveriskaviidodagaid ovddešteapmi ja ráidnen** dikšojuvvo dulvi manjel.

Tabealla 9. Čoahkkáigeassu maŋŋedoaibmabijuin, daid ovddasvástádusbealli, olláhuhttináigedávval ja vuoruheapmi.
(1 plánenbadji = 6v.)

Doaibmabidju	Dárkkít doaibmabidju	Vástubealli	Olláhuvván	Vuoruheapmi
Doaimmaid ođđasit sajušteapmi	Vahátčuožáhagaid ođđasitsájušándárbbu čielggadeapmi	Riskaviidodagaid suohkanat, giddodateaiggádat	Bistevas	Dievasmahtti
	Vahátčuožáhagaid gaskaboddasaš dehe bistevas ođđasit sajušteapmi		Bistevas	
Roassoveahkki ja eaktodáhtolaš doaimma ovddideapmi	Ordnejuvvo roassoveahkki dulvediliid maŋŋel	Riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus, searvegoddi	Bistevas	Dievasmahtti
	Gárghevuvvojit dulvvi maŋŋelaš váhkkaseami ovddideaddji doaimmat			
Ráidnen- ja ovddeštan-doaimma plánen	Ráhkaduvvo plána, mot riskaviidodagain dikšojuvvo ovddešteapmi dulvvi maŋŋel	Riskaviidodagaid suohkanat,	1 plánenbadji	Dievasmahtti
	Oahpistuvvojit ja skuvlejuvvojit dulveviidodaga orrut, doaibmit ja eaktodáhtolaš barggu bargi organisašuvnnat	Riskaviidodagaid suohkanat, Sámi gádjunlágádus	Bistevas	

Birasčilgehus

Dulveriskkaid hálddašanplána válmmaštallama oktavuodas lea ráhkaduvvon eiseválddiid plánain ja prográmmaid birasváikkuhusaid árvvoštallamis addojun lága (SOVÁ, 200/2005) miel birasčilgehus. Birasčilgehusas árvvoštallojuvvojit hálddašanplána ja das guorahallanvuloš doaibmabidjomolssaeavttuid olláhuhtima jáhkkmis mearkkašahtti birasváikkuhusat. Birasčilgehus buktujuvo ovdan sierra hálddašanplána oassin.

Duortnoseanu-Muonioeanu dulveriskkaid hálddašanplána birasčilgehusa čoahkkáigeassu

Duortnoseanu-Muonioeanu dulveriskkaid hálddašanplána gieđahallanvuloš doaibmabijut juohkásit viđa váldojovkui; doaibmabijut mat unnidit dulveriskka, dulvesuodjalandoaibmabijut, válmmašvuotadoaimmat, doaibma dulvedilis ja maŋŋedoaimmat. Eatnasat sierra váldojovkkuide gullevaš doaibmabijuin leat dálá áigge anus. Dáláš geavadiid beavttálmahttima ja ovddideami doaibmabijut leat buoremusat olláhuhttimis, muhto daid lassin dárbbahuvojit maid eará doaibmabijut, vai dulvesuodjalanávkkit joksojuvvole.

Dulveriskka unnideaddji doaibmabijuin ja suodjalandoaibmabijuin ođđasat leat dáláš dulvestelliid bajideapmi, lassistelliid huksen sihke duolvačáhce-bohccfierpmádagaid gergeheapmi dulvegierdavažžan. Maiddái maŋŋedoaibmabijuin leat ođđa doaimmat, dego doaimmaid ođđasit sajušteapmi, roassoveahkki ja eaktodáhtolaš bargu sihke ráidnen- ja ovddeštan-doaibmabijuid plánen.

Duortnoseanu-Muonioeanu čázádatviidodagas dulvesuodjalandoaibmabijuin birasii dagahan vahátlaš váikkuhusat ja nuppástusat báhcet unnin, daningo olláhuhttima várás válljejun doaibmabijuid joavkkus guđđojuvvoje eret doaibmabijut, mat garasepmosit hábmejit johkabirasa, dego čázádagaid dulvadeapmi, vuobmerusttegiid huksema, goikedulvadanaldáid sihke meaddelmannanrokki huksen sihke Duortnoseanu jieknabuoduid čoggonbáikkiid čiekŋudeapmi eará sajés go Duortnoseanu njálmmis. Válljejun doaibmabijuiiguin joksojuvvojit liikká dárbbattaš ávkkit dulvesuodjaleami oaidninvuogis unnánaš vahátlaš váikkuhusaiguin. Dálá áigge ádnon doaibmabijuid beavttálmahtimiin leat eanemusat báikkálaš ja oalle unna vahátlaš luonduváikkuhusažat ja daid joavkkus leat maid positiivvalaš váikkuhusat.

Eanemus positiivvalaš váikkuhusat šaddet dulveriskka unnideaddji doaibmabijuin, mat váikkuhit earenoamážit olbmuid eallindiliide, orrumii, loaktimii ja muhtin muddui áhpásnuvvanatnui. Doaibmabijuin, mat unnidit dulveriskka, dego dulvegárttaid ráhkadeamis ja beaivádeamis sihke dulvediehtovuogádaga gárghehemiin buoriduvvojit orruid ja maid eiseválddiid diđolašvuotta ja ráhkkanepmi dulviide, man mielede dulvevahádat maid unnot mohki bakte. Eanangeavahusa plánen, mas veahkin adnojit maid dulvegártemis ožžojun diedut, lea dehálaš dulvesuodjalanbarggu ávaštalli oassi. Maiddái duolvačáhcebohccfierpmádagaid saneremiin ja gárghehemiin dulvegierdavažžan sáhttet unniduvvot eananvuodu ja čázádagaid duolvačáhcebázahusat, main leat positiivvalaš váikkuhusat ee. guollešlájaid, ealánslájaid ja áhpásnuvvanatnui.

Dulvesuddjendoaibmabijuin luondduvída čáziid golgarviidodagas doalli doaimmat dego lávttadagat dássejit rávnnjádagaid, muhto dollejit maid giddesávdnasa ja biebmávdnasiid golgama čázádagaide, mii oasistis buorida báikkálaččat čáhcešlájá ja dakko bakte maid guollešlájaid ja ealánšlájaid eallindiliid. Lávttadagat leat maid čáhcelottiid eallinbirasin. Lávttadagaid huksemiin sáhtá leat mearkkašupmi guovllu áhpásnuvvanatnui (guolástepmi sihke lodde- ja fuođđojávrit). Earenoamážit stuorit lávttadagat sáhttet maid dahkat mánggabeallásažžan lagašguovllu áhpásnuvvanatnovejolašvuodaid ja duovdaga.

Duortnoseanu stuorimus dulvvit bohtet jiekŋabuoduin, goas jiekŋasahema atnu jiekŋabuoduid šaddama eastadeaddji doaibmabidjun lea dulvesuodjaleami dáfus mearkkašahtti doaibmabidju, mii suodjala eanasin huksejuvvon birrasa dulvevárraviidodagain. Negatiivlaš áššin doaibmabijuid buohta lohtane ovdan viidodagas johtima eastašuvvan, go jiekŋalohki raššun ii leat dorvvolaš olbmuide.

Dulvesuodjalandoaibmabijuin mávssolaččamusat leat maid dáláš Suensaari dulvestealli bajideapmi ja ođđasiid huksen. Dulvestelliiguin sáhttet suddjejuvot riskaviidodagaid sierračuozáhagat sihke eatnasat visttiin. Dulvestelliid huksemis eai šatta biehtadahkes luondduváikkuhusat, muhto doaibmabidju sáhtá

bohciidahttit orruin vuostálastima duovddanuppástusa dihte, jos juo gal dat sáhttet maid lasihit muhtin guovlluin loaktima ja áhpásnuvvananu vejolašvuodaid. Olláhuhtton dulvesuodjaleami doaibmabijut buktet maid mearkkašahtti ekonomalaš seastimiid.

Válmmašvuhtadoaimmain ii leat njuolggováikkuhus dulvevahágiid unnumii, muhto daiguin buoriduvoba mearkkašahtti ládje dulvediđolašvuolta ja ráhkkaneapmi dulvviide. Diehtujuohkima lasiheapmi veahkeha gádjun- ja eará eiseválddiid bargat dulvediliin ja vuojulduvvat duođalaš riskačuozáhagaide sihke orruid suddjet omd. luovos opmodaga áiggebáale. Válmmašvuhtadoaimmat dagahit dákko bakte unnánaš positiivlaš birasváikkuhusaid.

Doaibman dulvedilis sihke maŋgedoaimmat dagahit unnánaš positiivlaš váikkuhusaid dehe dain eai leat gávnnavuvvon leat birasváikkuhusat. Gaskaboddasaš dulvesuodjeráhkadusaid anuin sáhttet unniduvvot dulvevaháгат juogo priváhta dehe almmolaš giddodagaid buohta, go fas maŋgedoaimmain jođálahuhtto viidodaga ja olbmuid váhkkaseapmi dulviin sihke álkidahttojuvvo eiseválddiid bargu. Duortnoseanus šaddan jiekŋabuoddu burgin rogganmášiinnaiguin ja /dehe bávkalemiin lea dulvesuodjaleami dáfus báikkálaččat mearkkašahtti doaibmabidju, mii suddje eanasin huksejuvvon birrasa dulvevárraviidodagain.

Oktiiheiveheapmi Háhpáránddi dulvariskkaid hálddašánplánain

Duortnosjoga čázádatviidodat ollá sihke Suoma ja Ruota beallai. Ruotas lea namahuvvon mearkkašahtti dulvariskaguovllun Háhpárándi ja guovllus lea ráhkadeami vuolde Háhpáránddi dulvariskkaid hálddašánplána. Dulvariskalága 14 § mielde dulvariskkaid hálddašánplánaid galgá geahččalit heivehit oktii riikka rájaid rasttildeddji čázádatviidodagas nuppi riiki gulavaš oasi guoski vástideaddji plánaiguin.

Ruotas ja Suomas dulvariskkaid hálddašánplánaid válmmaštallan ovdánii rádjaguovllus iežas proseassan iežas riikkasis rávvagiid mielde. Suomas dulvariskkaid hálddašánplánaid gullanáigi (6 mb) lei guhkit go Ruotas, man dihtii dulvariskkaid hálddašánplánaid válmmaštallama fertii álggahit árabut go Ruotas. Ruotas gullanáigi lei guokte mánnotbaji.

Válmmaštallanproseassa áigge vuorováikkukhus dáhpáhuvai Norrbottena leanaráđđehusa, Lappi EBI-guovddáša ja rádjakomišuvnna gaskkas. Ulbmiliin, doaibmabijui, bargguin ja rollain ságastallui ja plánat heivehallojedje oktii. Sihke Norrbottena leanaráđđehus ja Lappi EBI-guovddáš ožžo vejolašvuoda kommenteret nuppi riikka plána gullama áigge. Lappi EBI-guovddáš bivddii maiddái MSB:s čealkámuša Duortnosjoga-Muoniojoga dulvariskkaid hálddašánplánas.

Oktasašbargu Suoma ja Ruota eaiseválddiid gaskkas lea ožžon buori álggu ja boahtti plánenbajiin oktasašbarggu geahččalat ovddidit rádjachceviidodagas. Go hálddašánplánat beiveduvvojit, Suopma ja Ruotta geahččaleaba ain dahkat oktilažžan ulbmiliid ja doaibmabijuid Durdnosa ja Háhpáránddi guovlluin.

Dulvariskkaid hálddašearmi ulbmilat leat Durdnosa ja Háhpáránddi dulvariskaguovlluid oasil measta seammát dahje seammašullasaččat. Buot njealji kategorijas gávdnojit seammalágan ulbmilat ja buohkanassii čieža ulbmila leat seammaláganat.

Duortnosjoga-Muoniojoga ja Háhpáránddi dulvariskkaid hálddašánplánas ovdanbuktojuvvon doaibmabijut leat sisdoalu dáfus seammaláganat. Riikkadási rávvagiid geažil unna erohusat leat áicamis doaibmabijuid luohkái juohkimis ja namaheamis, muhto dat ii váttasmahte doaibmabijuid oktiheive-heami. Daningo dulvariskkat leat earaláganat goappatge bealde joga, buot doaibmabijut eai dárbbášuvvo guktuin riikkain.

Dulvariskkaid hálddašánplánain leat ovdanbuktojuvvon mánggat guktuide riikkaide oktasaš doaibmabijut, maid geahččalat ovddidit ovtas. Ovdamearkan Suensaari dulvestealli alideapmi lea ovdanbuktojuvvon guktuin plánain. Stealli lea eanášoasis Ruota bealde, muhto stealli sudje ovdasajis Suoma beale guovlluid.

Nubbi mearkkašahtti oktasaš doaibmabidju lea bázahusčáziid leavvama eastadeapmi ovddidemiin bázahusčáhcefierpmádaga ja dorvastemiin bázahusčáhcebuhtistanlágádusa doaibmama. Durdnosis ja Háhpáránddis lea oktasaš bázahusčáhcefierpmádat ja dulvariskguovllus leahkki Háhpáránddi bázahusčázi buhtistanlágádusas buhtistuvvojit maiddái Durdnosa gávpoga bázahusčázit. Háhpáránddi plánas ovdanbuktojuvvo doaibmabidjun buhtes juhkančazi fidnema dorvasteapmi dulvedilis. Plánas ovdanbuktojuvvo ahte čielggaduvo livččiigo Háhpáránddi vejolaš searvat Durdnosa čáhcebohcefierpmádahkii.

Eará dehalaš oktasaš doaibmabijut, main dárbbášuvvo rájaid rasttildeddji oktasašbargu, leat ee. dulvegártemat, dulveinnostusaid ja váruhusvuogádagaid ovddideapmi, dulvediediheapmai gulavaš doaibmabijut ja dulvecaggama hárjehusat. Lassin gaskaboddasaš dulvesuodjalanráhkadusaid geavaheami ovddideamis lea vejolaš dahkat oktasašbarggu Duortnosjogas.

Eiseváldiid doaibma dulvedilis

EJB-guovddáš

Dulveriskaid hálldašeamis addojun lága mielde EJB-guovddáša bargun lea atnit ávvira dulveuhki ja dulvi áigge eiseváldiid ovtasbarggu ordnemis ja stivret doaibmabijuid čázadagain. Maiddái ávaštalli dulveduostundoaibmabijut leat eanasin EJB-guovddášiid ovddasvástádussan, ovtasráđiid suohkaniid ja doaimmahárjeheddjiiguin. **EJB-guovddášiid ovddasvástádussan lea:**

- dieđiheapmi dulveváras
- dulviide ráhkkanepmi ovdal dulviid sihke čázadaga anu bearráigeahčču
- čáhcedili čuovvun ja dulveuhkis dieđiheapmi
- ovddalgihtii duostundoaibmabijut dego jiekŋasahen, sáttuid gilvimat, dulvadeami stivren ja spiehkastatlobiid ohcan
- áššedovdiveahki addin gádjuneiseváldái/opmodagaset suddjejeaddji servošiidde dehe priváhtaolbmuid ee. čuovvovaš dulveduostunbargguin: jiekŋabuođuid burgin, gaskaboddasaš stelliid ja buođuid dahkan ja čáziid stivren gaskaboddasaš viidodagaide ja ráiggiide
- EJB-guovddáš fuolaha doaibmasuorggistis doaibmavuloš dulveriskaid hálldašeamis maiddái dan marjnel, go gádjuneiseváldi lea álggahan gádjundoaimma ja váldán gádjundoaimmas gádjunlága mielde jođihanovddasvástádusa

Gádjuneiseváldi

Gádjuneiseváldái gullá lihkohisvuodaid almmolaš eastadeapmi ja dasa laktaseaddji eiseváldiid ovtasbargu. Gádjundoaibma olláhuhtá dulvedilis daid gádjunbarggu doaimmaid, mat galget adnojuvvot gádjunlága mielde hohpolažžan. Dábálaččat gažaldat lea bargguin, maidda galgá álgit muhtin diimmuid siste. Dása váikkuha maid vahátguovlluid viidodat ja čuovvumušaid duođalašvuohta.

Gádjuneiseváldi ovddasvástádussan lea:

- doaimma plánen ja jođiheapmi spiehkastatlaš dulvediliin sihke gádjundoaibma
- dulveduostundili oppalaš jođiheapmi, jos gádjunbargui oassálastet eanet doaibmasurggiid eiseválddit sihke oppalašgova hábmen
- oppalašgova vuodul gullevaš barggut viidodagaid ja ovttaskas dehálaš čuožahagaid suddjen (omd. dulveseainnit, sáddoseahkat, gaskaboddasaš stelliid ja buođuid dahkan)
- ovttaskas opmodahkii čuočci doaibmabijuin mearrideapmi (ovdamearkkadiehta luottaid ja stelliid botkemat)
- jođihanovddasvástádus sirdása gádjuneiseváldái dalle, go dulveduostun rievdá gádjunbargun

- Aitosaš gádjunbargui gullet olbmuid evakueren dehe čuožahagaid suddjen sáddoseahkaiguin ja eará gaskaboddasaš ráhkadusaiguin sihke dulvečázi bumpen. Go gádjunbargu lea álgán de dili oppalašjođiheaddjin doaibmá gádjunbarggu jođiheaddji.

Suohkan

Suohkana ovddasvástádussan lea:

- suodjalit iežas ráhkadusaid ja doaimma sihke doarjut gádjuneiseváldiid dulvesuodjaleamis
- suohkana opmodaga (omd. čáhcefuolahus, dearvašvuohtaguovddášat, skuvllat, beaiveruovttut) ja diehtjohtalusoktavuođaid suodjaleapmi
- omd. evakuerema olláhuhttin ja heahteorruma ordnen
- bargovuommi ja dulveduostuma ja gádjunbarggu várás dárbbatlaš gálvvuid luobaheapmi dárbbu mielde gádjuneiseváldi atnui

Dulveguovddáš, Suoma birasguovddáš ja Dálkediehtaga instituhta

Suoma birasguovddáša ja Dálkediehtaga instituhta oktasáš Dulveguovddáša ovddasvástádussan lea leamaš jagi 2004 álggu rájes dulviin einnosteapmi, dulveváruhusain ja riikkaviidosaš dulvedillegova bajásdoallan. Dulveguovddáša ovddasvástádussan lea maid dáidda gullevaš bálvalusaid gárgheheapmi ja bajásdoallan.

Spiehkastatlaš čáhcediliin ja mearkkašahtti vahátriskadiliin vuodđuduvvo Dulveguovddáša sierradillejoavku, mii buvttada riikkaviidosaš dulvedillegova ovtasráđiid EJB-guovddášiguin ja gádjuneiseváldiiguin.

Suoma birasguovddáša ja Dálkediehtaga instituhta ovddasvástádussan lea addit cealkámušaid dulviid spiehkastatlašvuođas.

Hálddašánplána olláhuhttin ja bearráigeahčču

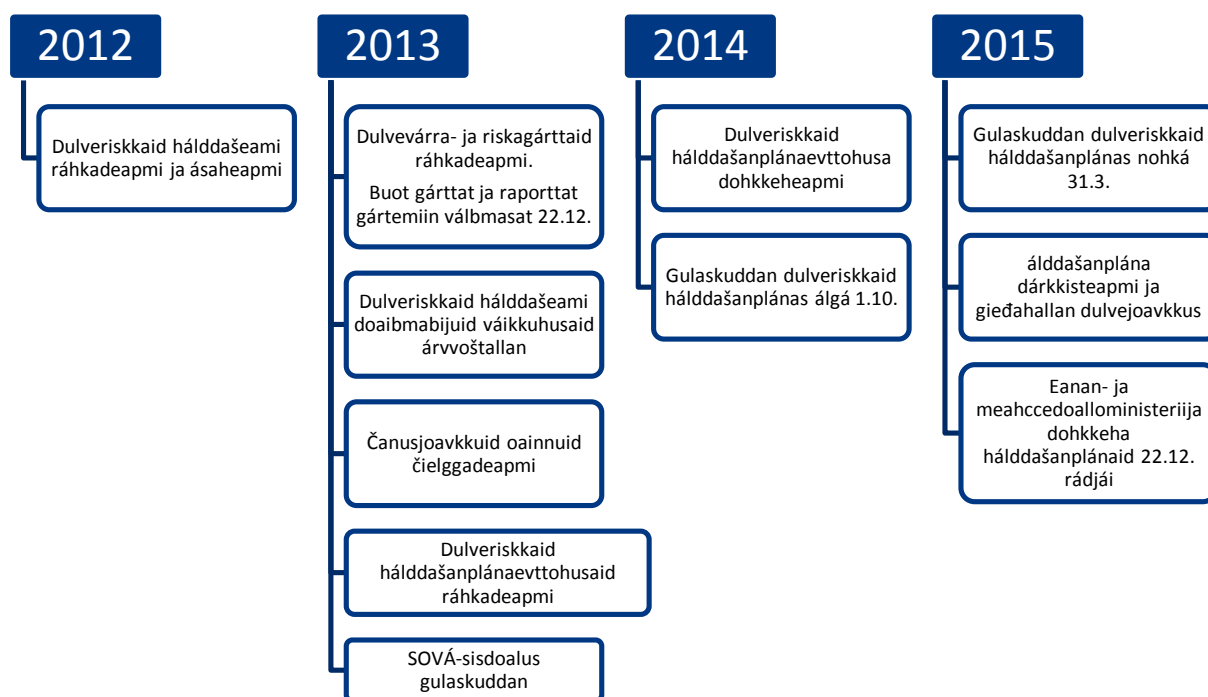
Dulveriskalága 620/2010 mielde dulveriskaid hálddašánplána dohkkehuvo ja julggaštuvvo ovdal 22.12.2015. Dán manjel plána galgá dárbbu mielde dárkkistuvvot guđa jagi gaskkaid, dainna eavttuin ahte viidodat árvvoštallojuvvo das duohkonai mearkkašahti dulveriskaviidodahkan. Dulveriskaid álgoárvvoštallan ja mearkkašahti dulveriskaviidodagaid dárkkisteapmi dahkkojuvvo čuovvovaš háve 22.12.2018 rádjái ja hálddašánplánaid ođđasitárvoštallan galgá leat gávvis 22.12.2021.

Dán hálddašánplánas evttohuvvon doaibmabijuid eai leat čadnit eaige njulgestaga geatnegáhte mange beali olláhuhtit gažaldatvuloš doaibmabijuid dán dehe čuovvovaš plánenbajiid áigge. Stáhta ja suohkana eiseválddit ja guovlogárggidaneiseváldi galget liikká váldit

doaimmasteaset vuhtii plána ja doaibmabijuid. Dulveriskaid hálddašánplána ođđasitárvoštallamis jagi 2021 galgá dárbbu mielde gowviduvvot mat dán plánas evttohuvvon doaibmabijuid leat báhcán olláhuhtekeahtá ja manin nie lea geavvan.

Duortnoseanu-Muonioeanu dulveriskaid hálddašánplána olláhuhttima ovddideamis ja bearráigeahčus lea váldoovddasvástádusas Sámi EJB-guovddáš. EJB-guovddáša bargun lea iežas oasis bearráigeahččat, ahte doaibmabidjoevttohusaid olláhuhttin ovdána. Dasa lassin Duortnoseanu dulvejoavku, mii galgá ásahuvvot nuppi plánenbadjái, giedahallá plánaid ja doaibmabidjoevttohusaid čađaheami gažaldagaid nuppi plánenáigodaga barggu oassin.

Áigedávval

DUORTNOSEANU ČAZÁDATVIIDODAGA DULVERISKKAID
HÁLDĐAŠANPLÁNA
ČOAHKKAIGEASSU
Lappi ealáhus-, johtalus- ja birasguovddáš

Ovdabearbma: Torneträsk © Niina Karjalainen

Mannebearbma: Abiskojoki © Niina Karjalainen

Saamen käännös: Seija Aikio-Järviuoma

LAPIN LIITTO

